

**Ислом арконларининг
тўртинчи рукни
- Рўза ва аҳкомлари -**

«Ислом арконларининг мухтасар шарҳи»
китобидан иқтибос

[Ўзбекча – Uzbek – الأوزبكي]

**Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:
Аҳли илмлар гуруҳи
Текширган ва муқаддима ёзган:
Аллома Абдуллоҳ Жибрийн**

**Таржима: Абу Жаъфар Бухорий
Таҳрир: Абу Абдуллоҳ Шоший**

الركن الرابع من أركان الإسلام

- الصيام وأحكامه -

مقتبس من كتاب " المختصر في شرح أركان الإسلام "

[الأوزبكي - Uzbek - Ўзбекча]

جمع وإعداد: بعض طلبة العلم
راجعه وقدم له: الشيخ عبد الله بن
عبد الرحمن الجبرين

ترجمة: أبو جعفر البخاري
مراجعة: أبو عبد الله الشاشي

ТЎРТИНЧИ РУКН: РЎЗА

«Рўза»нинг таърифи

«Рўза»нинг луғавий маъноси «тийилиш» ёки «тийиш»дир.

Шаръий маъноси эса: «Аллоҳ таолога яқин бўлиш ниятида тонг бошланишидан то куёш ботгунигача ейиш, ичиш, жинсий алоқа ва рўзани очадиган бошқа нарсалардан тийилиш»дир.

Рўзанинг фазилати

Рўзанинг фазилатига қуйидаги ҳадислар далолат қилади:

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

1 — «Ким Аллоҳ йўлида бир кун рўза тутса, Аллоҳ унинг юзини жаҳаннамдан етмиш йил(лик масофа) узоқ қилади» (Муттафакун алайх);

2 — «Жаннатда Райён деган дарвоза бор. Қиёмат куни ундан рўзадорлар киради, улардан бошқа ҳеч ким кирмайди. Рўзадорлар кирсалар беркитилади ва ундан бошқа бирон кимса кира олмайди» (Муттафакун алайх);

3 — «Рўза, бировингизнинг урушдаги қалқони каби жаҳаннамдан қалқондир» (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад, Насоий ва бошқалар ривояти).

Рамазон ойида рўза тутишнинг ҳукми

Рамазон ойи рўзасини тутиш Қуръон, Суннат ва уламолар ижмоси билан фарздир.

Қуръони Каримдаги далил Аллоҳ таолонинг ушбу қавлидир:

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ
وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾

«(У санокли кунлар) Рамазон ойдирки, бу ойда одамлар учун ҳидоят ҳамда ҳидоят ва фуққон (ҳақ билан ботилни ажратгувчи)нинг очиқ оятлари бўлиб Қуръон нозил қилинган. Бас, сизлардан ким бу ойга етиб борса, рўза тутсин» (Бақара: 185).

Суннатдан далил эса, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу ҳадисларидир: «Исломи дини беш нарса устига қурилган: «Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ ва Муҳаммад Аллоҳнинг элчисидир», дея шаҳодат келтириш, намозни тўқис адо этиш, закотни бериш, Уй (Қаба)ни ҳаж қилиш ва Рамазон рўзасини тутиш» (Муттафаун алайҳ).

Ижмоъ эса, бутун уммат рамазон ойи рўзасинини тутиш фарз экани ҳамда у Исломи динидан экани маълум бўлган рукнлардан бири бўлиб, уни инкор этган одам муртад бўлишига қарор қилган.

Рамазон ойи рўзасини тутишнинг фарз экани ҳижратнинг иккинчи йили шаъбон ойдан икки кун ўтиб, душанба куни фарз қилинган.

Рамазон ойининг фазилати

Рамазон ойининг бошқа ойларда бўлмаган муаззам фазилатлари бўлиб, уларни қуйидаги ҳадислар тасдиқ-

лайди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

1 — «Беш вақт намоз, жума (намози) жума (намози)гача, рамазон рамазонгача гуноҳи кабиралардан эҳтиёт бўлинган бўлса, ораларидаги (кичик гуноҳ)лар учун каффортдир» (Имом Муслим ривояти);

2 — «Рамазон (рўзаси)ни иймон ва савоб умидида тутган одамнинг аввалги гуноҳлари мағфират қилинади» (Муттафақун алайҳ).

Рамазон ойида қилинадиган солиҳ амалларнинг фазилати

Солиҳ амаллар савоби, баъзи сабабларга кўра ҳаддан зиёд бўлади. Шу сабаблардан бири, муаззам рамазон ойи каби вақтнинг шарафи ва фазилатидир. Қуйида рамазон ойида савоби мўл бўладиган солиҳ амаллар намунаси билан танишасиз:

1 — Тунги ибодат

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Ким рамазон ойи тунларини ибодат билан ўтказса, Аллоҳ унинг аввалги гуноҳларини мағфират қилади» (Муттафақун алайҳ).

2 — Умра қилиш

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Рамазондаги умра ҳажга тенгдир» (Имом Бухорий ривояти. Ҳофиз Самуях раҳимаҳуллоҳнинг ривоятида эса: «Рамазондаги умра мен билан бирга ҳаж қилиш кабирдир» ҳадиси келган. Бу ҳадис ҳам саҳиҳдир).

Булардан бошқа солиҳ амаллар ҳам кўпдир.

Рамазон ойининг кириши нима билан тасдиқланади?

Рамазон ойининг кириши икки нарса билан тасдиқланади:

1 — Шаъбон ойининг ўттизинчи кечасида ҳилолни кўриш

Агар (рамазон ойи) ҳилол(и) кўринса, рўза тутиш фарз бўлади. Чунки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ҳақда: «Агар (рамазон ойи) ҳилол(и)ни кўрсангизлар рўза тутинглар! (Рамазон ойдан кейинги шаввол ойининг) ҳилол(и)ни кўрсангизлар рўзангизни очинглар!» деганлар (Муттафақун алайҳ).

Рамазон ҳилолини адолатли битта одамнинг кўриши етарлидир. Шаввол ойининг ҳилолини эса, иккита адолатли одамнинг кўриши шартдир.

2 — Шаъбон ойини ўттиз кун қилиш

Агар шаъбон ойи ўттиз кун бўлса, ўттиз биринчи кун рамазон ойининг биринчи куни ҳисобланади. Юқоридаги ҳадиснинг давомида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар сизларга (ҳаво) булутли бўлса, санокни ўттиз қилиб тугалланглар», деганлар.

Рўзанинг шартлари

Рўзани тутиш, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги қавлларига кўра, балоғат ёшига етган ва оқил мусулмонга фарз бўлади: «Қалам уч кишидан кўтарилган: уйкудаги одамдан уйғонгунича,

гўдақдан балоғат ёшига етгунича ва жиннидан акли бошига келгунича» (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд ва бошқалар ривояти).

Мусулмоннинг бемор эмас соғлом, мусофир эмас ўз турар-жойида муқим, ўта қаттиқ қийинчиликсиз рўза тутишга қодир бўлиши, жумладан, муслима аёлнинг ҳайз ва нифос-туғруқ қонларидан пок бўлиши керак. Чунки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам аёл кишининг диндорлигининг нуқсони ҳақида: «Ахир аёл ҳайз кўрса, намоз ўқимади ва рўза тутмайдими?!» деганлар (Имом Бухорий ривояти).

Рўза тутмаслик рухсат берилган ва қазо тутишлари керак бўлган кимсалар

1 — Тузалиши умид қилинмаган бемор

Бундай беморга рўза тутмаслик рухсати берилиб, тузалгач тутмаган рўза кунларининг қазосини тутиб беради. Агар бемор рўза тутишга қийналмаса, рўзасини тутади. Аллоҳ таоло айтди:

﴿ أَيَّامًا مَّغْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ

أُخِرَ ﴾

«Энди сизлардан бирор киши ҳаста ёки мусофир бўлса, у ҳолда (рўза тутолмаган кунларининг) саноғини бошқа кунларда тутади» (Бақара: 184).

2 — Мусофир

Мусулмон киши намоз қаср қилинадиган масофага сафар қилса, унинг рўза тутмаслиги мубоҳдир. У, ўз

юртига қайтган пайтида тутмаган кунларининг қазосини тутиб беради.

(Саҳоба ва тобеинлар жумҳури намозларни қаср қилиб ўқиш масофаси тўрт бард эканига қарор қилишган. Бу — Имом Молик, Имом Шофийй, Имом Аҳмад ва асҳобларининг, Лайс ибн Саъд, Авзоъий, ҳадисшунос фуқаҳолар ва бошқаларнинг қавлидир. 4 бурд = 16 фарсах = 48 милдир. 1 мил эса 1748 метрдир. Бунинг ҳақиқий ўлчовини Аллоҳнинг ўзи билади. Бундан бошқа уламоларнинг ҳам намозни қаср қилиб ўқиш ҳақида айтишган қавллари бор бўлиб, кенгрок маълумотга эга бўлмоқчи бўлганлар уларга ҳам мурожаат қилишсин. Мўътадил кўриш эса, пиёда ёки учоқ ва бошқа нақлия воситаларида бўлсин, бир кечаю бир кундузлик йўлдир).

Агар рўза тутиш сафарда оғирлик қилмаса, мусофирнинг рўза тутиши яхшироқдир. Агар оғирлик қилса, рўза тутмай қўя қолади. Чунки, Абу Саид Худрий разияллоҳу анҳу шундай деган: «Биз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга рамазон ойида ғазот қилар эдик. Ичимиздан баъзилари рўзадор, баъзилари эса рўза тутмаган эди. Рўзадор рўза тутмагани, рўза тутмаган эса рўзадорни айбламас эди. Улар бировнинг ўзида рўза тутишга қувват топиб рўза тутиши яхши, қувват топа олмаган кишининг эса рўзаси тутмай қўявериши яхши, деб ўйлашар эди» (Имом Муслим ривояти).

Ҳомиладор ва эмизикли аёлнинг ҳукми

Ҳомиладор ва эмизикли аёл ўзининг ёки ўзи ва фарзандининг ҳаётига рўза тутиш оқибатида хатар

келишидан кўркса, рўза тутмаслиги мумкин. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳ мусофир одамдан рўза ва намозининг ярмини, ҳомиладор ва эмизикли аёлдан эса рўзани кечди», — дедилар (Ҳасан ҳадис. Имом Аҳмад ва «Сунан» муаллифлари ривоят қилдилар).

Узр тугагач ҳомиладор ва эмизикли аёллар уч ҳолатда (ҳомиладорлик, эмизиклик ва сафар) ҳолатида тутмаган рўзаларининг қазосини тутиб берадилар. Икки ҳолатда эса рўзанинг қазосини тутиш билан бирга фидя ҳам беради. Яъни, ҳомиладор аёл ҳомиласининг ҳаётига зарар келишидан кўркса, фидя беради. Фидя эса тутмаган ҳар куни бадалига бир мудд (тақрибан 510 грамм) буғдойдир. Бундай пайтда фидя бериш эҳтиётли ва рўзани мукаммаллаштирувчидир. Ҳомиладор ва эмизикли аёл, фақатгина, фарзандларининг ҳаётига хавф қилиб рўза тутмасаларгина фидя беришлари вожиб бўлади. Чунки Абдуллоҳ ибн Аббос ва Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳумлар шунга фатво берганлар. Имом Шофейй ва Имом Аҳмад раҳимаҳумаллоҳлар ҳам шу фатвони олганлар. Бирок, Имом Абу Ҳанифа раҳимаҳуллоҳ ҳомиладор ва эмизикли аёл фарзанди ҳаётига келиши мумкин бўлган хатар туфайли рўза тутмаган бўлса, уларнинг фақатгина қазо рўза тутишларига фатво берганлар. Аллоҳу аълам.

Рўза тутмасликка рухсат берилган, бироқ, фақатгина фидя беришлари вожиб бўлган одамлар

Ўта кексайиб қолган чол ва кампир, тузалиш эҳтимоли бўлмаган бемор ва улар ҳукмида бўлиб, рўза

тутишлари йилнинг ҳар фаслида машаққатли бўлган кимсаларга рўза тутмасликлари, тутмаган ҳар кунлари учун бир мискинга бир муд (510 грамм) таом беришлари ва қазосини тутмасликларига рухсат берилади. Чунки Абдуллоҳ ибн Аббос разияллоҳу анҳумо «ўта кексайиб қолган чолнинг (рўза тутмаган) ҳар куни учун битта мискиннинг қорнини тўйдириши ва қазоларини тутмаслигига рухсат берган» (Байҳақий бу ривоятни саҳиҳ деди. Дору Қутний ва Ҳоким ривояти).

Рўзанинг рукнлари

1 — Имсоқ-тийилиш

Имсоқ — ейиш, ичиш, жинсий алоқа ва рўзани очувчи барча нарсалардан тийилишдир.

2 — Ният

Ният — Аллоҳ таолога яқин бўлиш ва Аллоҳ таолонинг амрларига итоат қилиб рўза тутиш учун дилда қасд қилишдир. Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Амаллар ниятлар биландир» деган ҳадисларидир (Муттафақун алайҳ).

Агар рўза фарз бўлса, ният тонгдан илгари — тунда бўлиши керак. Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Ким тунда рўзага қасд қилмаган бўлса, унинг рўзаси йўқдир» ҳадисидир (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Термизий ва бошқалар ривояти).

Агар рўза нафл ва томоқдан бирон нарса ўтмаган бўлса, тонг отганидан, кун бошланганидан кейин ҳам ният қилса жоиздир. Бунинг далили Оиша разияллоҳу анҳонинг ушбу қавлидир: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кунларнинг бирида ҳузуримга кирдилар ва: «Сизларда бирон нарса борми?» — дедилар ва биз: Йўқ, деганимизда: «Ундай бўлса мен рўзадорман», — дедилар» (Имом Муслим ривояти).

3 — Вақт

Рўзанинг вақти, Аллоҳ таолонинг қуйидаги қавлига кўра, рамазон оyi тонгидан то куёшнинг ботишигачадир:

﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ

مِنَ الْفَجْرِ ﴾

«Ва то тонгдан оқ ип қора ипдан ажраладиган пайтгача еб-ичаверинглар» (Бақара: 187).

Рўзанинг суннатлари

1 — Саҳарлик қилиш

Саҳарлик — кечанинг охириги пайти — саҳар пайтида рўза тутиш ниятида еб, ичишдир. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Саҳарлик қилинглар! Чунки саҳарликда барака бордир!» деганлар (Муттафақун алайх).

2 — Тонг отишидан кўркмаса саҳарликни туннинг охириги лаҳзаларига қадар кечиктириш

Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Умматим ифторликни эртароқ ва саҳарликни кечроқ қилгунича яхшилик узра бўлади», деганлар (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад ривояти).

3 — Ифторни, қуёш ботгани аниқ бўлса, барвақт қилиш

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Ифторликни барвақт қилар эканлар, одамлар яхшилик узра бўладилар» (Муттафақун алайх).

4 — Оғизни рутаб (янги пишган хурмо) ёки тамр (қуритилган хурмо) ёхуд сув билан очиш

Бу — Анас ибн Молик разияллоҳу анхунинг куйидаги қавлидаги афзаллигига қараб қилинади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам намоз ўқишдан илгари рутаб билан, рутаб бўлмаса (оддий) хурмолар билан, у ҳам бўлмаса сув ичиб рўзаларини очар эдилар» (Ҳасан ҳадис. Имом Аҳмад, Абу Довуд ва Термизий ривояти).

5 — Рўза асносида, жумладан, рўзани очиш чоғида дуо қилиш

Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Учта дуо ижобатдир: рўзадорнинг, мазлумнинг ва мусофирнинг дуолари», деганлар (Саҳиҳ ҳадис. Байхақий «Шуъабул иймаан» китобида ва бошқалар ривоят қилишган).

Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ос разияллоҳу анҳу айтди: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Рўзадорнинг, оғзини очаётган лаҳзаларида рад қилинмайдиган дуоси бордир», деганлар. Абдуллоҳ оғзини очар экан: «Аллоҳим, барча нарсани сиғдирган раҳматинг билан Сендан мени мағфират қилишингни тилайман», дер эди (Ибн Можа ривояти. Бусирий «аз-Заваид» китобида: Бу ҳадиснинг санади саҳиҳдир, — деган).

Рўзанинг макруҳлари

Рўзадорнинг, гарчи рўзасини бузмасада, рўзасининг бузилишига олиб борадиган ишларни қилиши макруҳдир. Улар:

1 — Таҳорат асносида оғиз ва бурунга сув олишда муболаға қилмоқ

Чунки, сув одамнинг ичига қочиб, рўзасининг бузилиш хавфи бор. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ҳақда: «Рўзадор бўлмаган пайтингда бурунга сувни кўпроқ торт!» — деганлар (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Термизий, Насойй ва бошқалар ривояти).

2 — Бўса олиш

Ўз шаҳватини тутиб қолишга кучи етмаган одамларнинг ўпиши макруҳдир. Шунингдек, рафикани кучоқлаш ва ушлаш ҳам макруҳдир.

3 — Хотинга шаҳват туйғулари билан узоқ тикилиш ва жинсий алоқа ҳақида фикр юритиш

4 — Таом ва ичимлик таъмини узрсиз кўриш

5 — Сақич чайнаш. Унинг айрим бўлаклари томоқдан ўтиб кетиш хавфи бўлгани боис, макруҳдир.

Рўзани бекор қиладиган нарсалар

Айрим нарсалар рўзани бузгач унинг қазосинигина тутишни, айрим нарсалар эса рўзани бузганидан кейин унинг қазосини тутишни ҳамда каффорат беришни фарз қилади.

А) Рўзани бузиб, қазосини тутишни фарз қиладиган нарсалар:

1 — Қасддан ейиш ва ичиш.

Агар рўзадор унутиб ёки мажбурланиб еб, ичса, рўзасининг қазосини тутмайди. Чунки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Рўзадор кимса (рўзадорлигини) унутган ҳолда эса ёки ичса, рўзасини тугалласин. Зеро уни Аллоҳ таоло едириб, ичиргандир», — деганлар (Муттафақун алайх).

2 — Қуёш ботганини гумон қилгани боис еган ёки ичган ёхуд жинсий алоқа қилган, кейин эса унга қуёш ботмагани, яъни кундузи давом этаётгани аниқ бўлган одам.

3 — Рўзадор эканини унутгани боис оғзига ёки бурнига муболағали тарзда сув олган ва томоғидан ўтиб кетган одам. Шунингдек, озиқларни ошқозонга етказиш, жумладан, танани озиқлантирувчи уколлар олган одам.

4 — Озиқлантирмайдиган озиқларнинг, масалан, кўп миқдордаги тузнинг табиий йўл — томоқдан ўтиши.

5 — Рўзадор уйғоқлик пайтида манийни каф-таки (мастурбация) ёки қучоқлаш ёхуд ўпиш ёда узоқ термилиб нигоҳ ташлаш ва бошқа сабаблар туфайли ўз ихтиёри билан чиқариши.

Рўзадор эҳтилом бўлиб маний чиқса, рўзаси бузилмайди. Чунки, маний эҳтилом пайтида рўзадорнинг ихтиёрисиз чиқади.

6 — Қасддан қусиш.

Қасддан қусиш — меъдадаги таом ёки ичимликларни оғиз йўли билан мажбурлаб чиқаришдир. Агар рўзадорнинг кўнгли қаттиқ айниб ўз ихтиёрисиз қусса, рўзаси бузилмайди. Чунки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кўнгил айниши ғолиб кел(иб қус)ган рўзадорга қазо йўқдир. Ўз (ихтиёри) билан қусган одам (рўзасининг) қазосини тутсин!» — деганлар (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Термизий, Насойй ва бошқалар ривояти).

7 — Рўза ниятини бузиш ёки ундан воз кечиш.

Ким рўзадор бўлган пайтида рўзасини очишни ният қилса, гарчи бирон нарса тановул қилмаса ҳам, рўзаси очилади.

8 — Ислом динидан чиқса — муртад бўлса.

Бунинг далили Аллоҳ таолонинг ушбу оятидир:

﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾

«Қасамки: агар мушрик бўлсанг, албатта қилган амалинг беҳуда кетур» (Зумар: 65).

Б) Рўзани бузадиган ва қазо тутишни ҳам, каф-форат беришни ҳам фарз қиладиган амаллар

➤ Мажбурланмаган вазиятда қасддан жинсий алоқа қилиш

Бунинг далили Абу Хурайра разияллоҳу анҳу ривоят қилган ушбу ҳадисдир: «Бир одам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдига келиб: Ё Расулуллоҳ, ҳалок бўлдим!, — деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сени нима ҳалок қилди?», — деб сўраганида: Рамазон (ойи кундузи)да хотиним билан жинсий алоқа қилиб қўйдим, — деди одам. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Битта кулни озод қилиш учун пул топа оласанми?» — дедилар. Одам: Йўқ, — деб жавоб берди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Олтмишта мискинни тўйдирадиган нарса топа оласанми?» — деб сўрадилар. Одам: Йўқ, — деб жавоб берди ва ўтирди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга (15 соъ вазндаги) бир идишда хурмо олиб келинди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳалиги одамга: «Буни олиб, садақа қил!» — дедилар. Одам: Буни ўзимиздан ҳам факирроқ одамга садақа қилайми? Аллоҳ номига онт ичиб айтаманки, бу икки тепалик орасида (яъни, Мадинада) бунга биздан кўра муҳтожроқ бўлган одам йўқдир!, — деганида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кулдилар. Кулганларида озиқ тишлари ҳам кўриниб кетди ва: «Бор ва буни оиланга едир!» — дедилар» (Муттафақун алайҳ).

Каффорат битта мўмин қулни озод қилишдир. Агар рўзадор бунга қодир бўлмаса, кетма-кет икки ой рўза тутишдир. Агар бунга ҳам қодир бўлмаса, олтмишта мискиннинг қорнини ўз оиласидаги шахсларга едирган нарсаларининг ўртача миқдори билан тўйдиришдир. Каффорат айтиб ўтилган тартибда амалга оширилади. Бир ҳолатдан иккинчи ҳолатга кучи етмасагина ўтиш мумкин. Тўйдириш каффорати рўзадорнинг қодир бўлишига қараб, ҳар бир мискинни бир мудд буғдой ёки арпа ёхуд хурмо билан тўйдиришдир. Каффоратлар муҳолафатнинг турига қараб фарқли бўлиши мумкин. Масалан, биров хотини билан қасддан бир қуни жинсий алоқа қилган ҳамда каффоратини бермаган ва яна бошқа қуни жинсий алоқа қилган бўлса, иккита каффорат беради. Аслида эса битта каффорат билан кифояланиши мақсадга яқиндир.

Рўзанинг мубоҳлари

Рўзадорнинг куйидаги ишларни қилиши мубоҳ (рухсатли)дир:

1 — Сувга тушиш, шўнғиш, ҳарорат кучайгани маҳал сув билан салқинланиш.

Бунинг далили Оиша разияллоху анҳонинг ушбу қавлидир: «Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам рўзадорлик пайтларида жунуб бўлиб тонг оттирар, сўнгра ғусл қилар эдилар» (Муттафакун алайҳ).

2 — Юқорида айтиб ўтилган Оиша разияллоху анҳонинг ҳадисига кўра, рўзадорнинг рамазон ойида жунуб бўлиб тонг оттириши.

3 — Тонг отгунича — субҳи содиққача тун бўйи ейиш, ичиш ва жинсий алоқа қилиш.

Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг ушбу қавллари дир: «Билол тунда азон айтади, шундай экан, Ибн Умми Мактум азон айтгунича еб, ичаверинглар!» (Имом Аҳмад, Абу Довуд ва бошқалар ривояти).

4 — Ҳайз ва нифос (туғруқ) қони кечаси тўхтаган хотин-қизларнинг ғуслларини тонгга қадар кечиктиришлари ва рўзадор бўлиб тонг оттиришиб, сўнгра намоз учун пок бўлишлари (чўмилишлари).

5 — Куннинг боши ва охирида мисвок қилиш.

Бу, жумхур имомлар ва уларнинг сафдошларининг қавлидир. Чунки, улар мисвок ишлатишнинг бирон

вақтга махсус бўлмай, ҳар замон мустаҳаб эканига таяндилар. Завол пайтидан кейин мисвок ишлатишнинг рўзадор учун макруҳ эканини очиклаган ҳадис ривоят қилинган бўлсада, уламолар унинг заиф эканига ҳукм қилганлар.

6 — Мубоҳ мақсадларда, гарчи рўзани очишга мажбур қилсада, сафарга отланиш.

7 — Меъдасига бирон нарса кетмайдиган даражада дори-дармон ишлатиш.

Жумладан, озиклантирувчи моҳияти бўлмаган уколларни олиш.

8 — Меъдага бирон қисми ўтиб кетмайдиган даражада овқатларни чайнаш ва таъмини тотиб кўриш.

9 — Атир ва тутатқиларни ишлатиш ҳамда хушбўй нарсаларни ҳидлаш.

НАФЛ РЎЗАЛАР

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам куйидаги кунларда рўза тутишга рағбатлантирдилар:

1 — Шаввол ойининг олти куни

Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу ҳадисларидир: «Рамазон рўзасини тутиб, кетидан шавволнинг олти кунини улаб юборган одамнинг рўзаси умр бўйи тутилган рўза кабидир» (Имом Муслим ривояти).

2 — Душанба ва пайшанба кунлари

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу айтди: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кўпинча душанба ва пайшанба кунлари рўзадор бўлар эдилар. Ундан бу ҳақда сўралганида: «Амаллар ҳар душанба ва пайшанба кунлари (Аллоҳга) кўрсатилади ва Аллоҳ гуноҳларни ошкора қилган одамлардан бошқа мўмин ва мўминаларни мағират қилиб, гуноҳларни ошкора қилган одамларнинг амалларига: Уларни кечиктиринглар (ҳозир кўрсатманглар) дейилади», — дедилар» (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад ривояти).

3 — Ҳар ойда уч кун

Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу қавллари: «Ҳар ойда уч кун рўза тутиш — умр бўйи рўза тутиш, демакдир. Улар ойдин кечаларнинг кунлари — ўн учинчи, ўн тўртинчи ва ўн бешинчи кунлардир» (Ҳасан ҳадис. Насоий ва бошқалар ривояти).

4 — Зулҳижжа ойининг биринчи тўққиз куни

Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу ҳадисларидир: «Солиҳ амаллар қилинган кунларнинг ҳеч бири шу кунлар (зулҳижжа ойининг биринчи ўн куни) янглиғ суюқлироқ эмас». Саҳобалар: Ҳатто Аллоҳ йўлида қилинган жиҳод ҳамми?, — деб савол берганларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳатто Аллоҳ йўлида қилинган жиҳод ҳам. Фақат, ўз жони ва моли билан жиҳодга чиқиб, улардан биронтаси билан қайтмаган одам(нинг ғазоти булардан кўра Аллоҳга суюқлироқдир)», — деб жавоб бердилар (Имом Бухорий ривояти).

Бу ўн куннинг ҳаж қилмаётган одам учун таъкидлангани эса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадисларига кўра, Арафа, яъни, зулҳижжа ойининг тўққизинчи кунидир: «Арафа кунинда тутилган рўза олдинги ва кейинги икки йиллик гуноҳларга каффорат бўлади» (Имом Муслим ривояти).

5 — Мухаррам ойи рўзаси

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга: Рамазондан кейинги энг фазилатли рўза қайси?, — деб савол берилганида: «Сизлар муҳаррам дея атаган Аллоҳнинг ойи(даги рўза)», — деб жавоб бердилар (Имом Муслим ривояти).

6 — Ошуро куни

Ошуро — муҳаррам ойининг ўнинчи кунидир. Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушуб қавлидир: «Ошуро куниндаги рўза

ўтган бир йил(лик гуноҳлар) каффоратидир» (Имом Муслим ривояти).

Яҳудийларга хилоф ўлароқ ўнинчи кундаги рўзага тўққизинчи кундаги рўзани қўшиб тутиш, мустаҳаб ҳисобланади. Чунки ошуро кунини яҳудий ва насронийлар эъзозлашини айтилган пайтда Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: «Келгуси йили, иншааллоҳ, тўққизинчи куни (ҳам) рўза тутамиз», — дедилар. Бироқ, келгуси йил(нинг ошуро куни) келмай Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам оламдан ўтдилар (Имом Муслим ривояти).

Рўза тутиш ҳаром бўлган кунлар

1 — Икки: Рўза ва Қурбон ҳайити кунлари

Бунинг далили Умар ибн Хаттоб разияллоҳу анхунинг ушбу қавлидир: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу икки кун — рўзангизни очадиган (Рамазон ҳайити) ва қурбонликларингизни ейдиган (Қурбон ҳайити) кунларда рўза тутишингизни таъқиқладилар» (Имом Муслим ривояти).

2 — Ташриқнинг уч куни

Ташриқ кунлари — зулҳижжа ойининг ўн биринчи, ўн иккинчи ва ўн учинчи кунларидир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абдуллоҳ ибн Ҳузофа разияллоҳу анхуни Минода: «Бу кунларда рўза тутмангиз! Бу кунлар ейиш, ичиш ва Аллоҳни зикр қилиш кунларидир», дейиши учун жўнатди (Саҳиҳ ҳадис ва унинг асоси Имом Муслимнинг «Саҳиҳ» ҳадислар девонидадир. Имом Аҳмад ва бошқалар ривояти).

Бу таъқиқлар, сўядиган қурбонлик топа олмаган ҳамда таматтуъ ва қорин ҳажи учун эҳром боғлаган ҳожиларга нисбатан мутаснодир.

3 — Ҳайз ва нифос қонлари келган кунлар

Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хотин-қизлар ҳақида: «Ҳайз кўрса намоз ўқимайди ва рўз тутмайдими? Мана шу, унинг диндорлигининг нуқсонидир!» — дедилар (Имом Бухорий ривояти). Ҳайз ва нифос қони кўраётган аёл тутган рўзанинг фосид эканига уламолар ижмоъ қилишган.

4 — Рафиқанинг, олдида бўлган эридан рухсат олмай рўза тутган куни

Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эри ёнида бўлган хотин рамазон рўзасидан бошқа рўзаларни эрининг рухсатисиз тутмасин!» — деганлар (Муттафакун алайҳ. Бу ердаги таъқиқ ҳаромни ифода-лайди. Бу — уламолар жумҳурининг қавли бўлиб, Имом Нававий ва Ибн Ҳажар раҳимаҳумаллоҳлар бу қавлни қувватлаганлар).

Рўза тутиш макруҳ бўлган кунлар

1 — Арафотда турган ҳожининг Арафа куни рўза тутиши

Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Арафа, Қурбон ҳайити ва Ташриқ кунлари биз мусулмонларнинг байрам (кунлар)идир. Бу кунлар ейиш ва ичиш кунларидир», деганлар (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Термизий ва бошқалар ривояти. Уламолар: Арафа куни Арафотда турган ҳожилар учун, ўша ерда тўпланганлари боис, Ҳайит куни бўлсада, бошқа ерларда бўлган мусулмонлар учун ҳайит эмасдир. Чунки улар, Қурбон ҳайити куни тўпланадилар ва бу улар учун байрам кунидир).

2 — Жума кунигина рўза тутиш

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Жума кунидан олдин бир кун ёки кейин бир кун рўза тутингиз! Акси тақдирда жума кунигина рўза тутмангиз» (Муттафақун алайх).

3 — Шанба кунигина рўза тутиш

Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шанба куни сизларга фарз қилинган рўзадан бошқа рўза тутмангиз. Бировингиз узумнинг пўстлоғи ва дарахтнинг новдасидан бошқа нарсани топа олмаса, уни чайнасин!» — дедилар (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад, Абу Довуд, Термизий ва бошқалар ривояти).

4 — Тинмай рўза тутиш

Бундан мақсад, йил бўйи ора бермай рўза тутишдир. Бу ҳақда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар:

«Абадий рўза тутган одам, рўза тутмабди!» (Муттафақун алайх);

«Абадий рўза тутган одам рўза ҳам тутмабди, ифтор ҳам қилмабди!» (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад, Насоий ва бошқалар ривояти).

5 — Икки кунлик рўзани қасддан ифтор қилмай бир-бирига боғлаб тутиш

Бундай рўзани «висол» деб аталади. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Рўзани улаб тутишдан сақланингиз!» (Муттафақун алайх) ва: «Рўзани улаб тутманглар! Қайси бирингиз уламоқчи бўлса, саҳаргача уласин!» — деганлар (Имом Бухорий ривояти).

6 — Шак куни

Шак куни — шаъбон ойининг ўтгизинчи кунидир. Аммор ибн Ёсир разияллоҳу анҳу бу ҳақда: «Шак қилинган кун*да рўза тутган одам, Абул Қосим соллаллоҳу алайҳи ва салламга осий бўлибди», — деган (* Ибн Рушд раҳимаҳуллоҳ «Бидаятул-муҷтаҳид» китобида шундай деган: Уламолар жумҳури шак кунини рамазон ойининг бир куни дея рўза тутишни таъқиқладилар) (Термизий раҳимаҳуллоҳ айтди: Бу — ҳасан саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Термизий ва бошқалар ривояти. Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ бу ҳадисни илова ўлароқ келтирди).

МУНДАРИЖА

ТЎРТИНЧИ РУКН: РЎЗА.....	1
«Рўза»нинг таърифи.....	1
Рўзанинг фазилати.....	1
Рамазон ойида рўза тутишнинг ҳукми	1
Рамазон ойининг фазилати	2
Рамазон ойида қилинадиган солиҳ амалларнинг фазилати.....	3
Рамазон ойининг кириши нима билан тасдиқланади?.....	4
Рўзанинг шартлари	4
Рўза тутмаслик рухсат берилган ва қазо тутишлари керак бўлган кимсалар	5
Ҳомиладор ва эмизикли аёлнинг ҳукми	6
Рўза тутмасликка рухсат берилган, бироқ, фақатгина фидя беришлари вожиб бўлган одамлар	7
Рўзанинг рукнлари.....	9
Рўзанинг суннатлари	11
Рўзанинг макруҳлари	13
Рўзани бекор қиладиган нарсалар.....	14
А) Рўзани бузиб, қазосини тутишни фарз қиладиган нарсалар:.....	14

Б) Рўзани бузадиган ва қазо тутишни ҳам, каф- форат беришни ҳам фарз қиладиган амаллар.....	16
Рўзанинг мубоҳлари	18
НАФЛ РЎЗАЛАР	20
Рўза тутиш ҳаром бўлган кунлар	23
Рўза тутиш макруҳ бўлган кунлар	25
МУНДАРИЖА	27

